

Magazin

ARHIVAGS

JADRANKA ŠVARC

DR. SC. JADRANKA ŠVARC, SOCIOLOGINJA S INSTITUTA IVO PILAR IZ ZAGREBA

Zaštititi šutljivu većinu i normalno funkcioniranje institucija

▼ Kakva je situacija oko tih pitanja u Republici Hrvatskoj?

- Na žalost, u Hrvatskoj gotovo da nijedan sustav ne funkcionira kako treba, u cilju iskrene zaštite prava građana, što stvara osjećaj ugroženosti i zabrinutosti te nepovjerenja i skepspe prema sustavu i politici. Povjerenje u pravni sustav odavno je narušeno i stalno podgrijavano novim skandalima, a nimalo nije bolje ni u financijskom sektoru (prijetnja inflacije), u socijalnoj skrbi gdje se kontinuirano javljaju ekscese koji su na rubu pameti. Poseban je problem zdravstveni sustav koji je na rubu kolapsa te građani ostaju bez zdravstvene zaštite, jer ili nema liječnika, ili je velika opterećenost oboljelih od bolesti COVID-19, ili se šteti na troškovima (tko će ga znati). Nažalost, nepovjerenje u vladajuće strukture se preslikava i na odnos prema mjerama Vlade protiv pandemije, što rezultira odbijanjem dijela građana da se cijepi, testiraju i koriste COVID potvrde u ime građanskih sloboda i zaštite ljudskih prava. Nepovjerenje u institucije dovele je do apsurdne situacije da liberalne demokracije danas doživljavaju kolaps jer ih borci za pravo "na imanje virusa" optužuju za kršenje ljudskih prava, rušeći tako same temelje demokracije, a u zamjenu nude "slobode" u sklopu autoritarnih sistema. Borba između vaksera i antivaksera postaje tako politička borba između vaksera koji se zalažu za istinsku demokraciju i građanska prava, i antivaksera koji građanske slobode žele suzi-

POSTNORMALNA ZNANOST

▼ Osim općenitog nepovjerenja u javne institucije, čini se

da Hrvati također premalo vjeruju u znanost i znanje, što posebno do izražaja dolazi u ovom pandemijskom vremenu. Koliko i to pokazuje određenu zrelost (nezrelost) i razvijeno (nerazvijeno) društva u cjelosti?

- Razvoj znanosti dio je tehnološkog i civilizacijskog napretka koji nam je omogućio današnji način života i standarda. Ipak, znanost se danas suočava s rastućim društvenim kritikama i skepsom građana, što nam najbolje ilustrira neprihvatanje cjepiva protiv zaraze COVID-19. Većina ljudi vjeruje da su rezultati znanstvenih istraživanja egzaktni, univerzalni i objektivni, a znanstvene istine vječne i nepromjenljive.

Stoga postoji veliko nerazumijevanje prirode znanstvenog rada, odnosno činjenice da znanstvena znanja i znanstvene istine evoluiraju i mijenjaju se. Promjene u spoznajama (npr. koliko dugo traje djelovanje cjepiva, mogu li se i cijepljeni zaraziti i sl.), izazivaju nepovjerenje građana u znanost i dvojbe u vezi slijedenja znanstvenih preporuka. Međutim, ova neodređenost u znanstvenim rezultatima i posljedično nepovjerenje građana u znanstvene preporuke, rezultat je specifične situacije u kojoj se znanost danas nalazi, a za koju je još krajem 1980-ih skovan termin postnormalna znanost. Postnormalni kontekst označava stanje kompleksnih

društvenih i znanstvenih problema, suočavanje znanstvenika sa situacijama visokog rizika u kojem su činjenice neizvjesne, ulozi visoki, a problemi zahtijevaju hitne odluke, često u interakciji s civilnim društvom i politikom. Pandemija bolesti COVID-19, potres u L'Aquili, kolaps nuklearne elektrane Fukushima i mnogi drugi manje dramatični, ali trajni društveni izazovi, kao što su klimatske promjene, čiste energije, ili uvođenje cirkularne ekonomije, ilustriraju kako je znanost suočena s potrebom pružanja rješenja u okolnostima duboke neizvjesnosti i u bliskoj interakciji s političarima i širom društvom zajednicom od koje ovisi prihvatanje ili neprihvatanje rješenja i tome adekvatno ponašanje. Dok "normalna" znanost pokazuje veliku efikasnost u, primjerice, stvaranju novih znanja nužnih za medicinsku dijagnostiku i liječenje te upravljanje zdravstvenim sustavom (nažalost, ne i našeg zdravstvenog sustava) u situacijama kada respiratori, bolnički kreveti i zdravstveni sustav u cjelini dosegnu svoj limit, normalna znanost ne nudi gotovo nikakva rješenja i smjernice. Tada na scenu stupa politika i političke odluke, a paralelno s tim nepovjerenje građana u institucije i otpor političkim odlukama. Znanost se izjednačava s institucijama sistema čijem se autoritetu ne treba pokoriti, nego je treba "pribiti na križ" - kako je to simbolično učinjeno prošlog vikenda na demonstracijama protiv COVID potvrda u Zagrebu.

FACEBOOK ISTINE

▼ Koliko vjerovanje u razne naziviznanstvene teorije o prirodi cjepivima i cijepljenju te nepovjerenje u argumente stručnjaka i znanstvenika stvaraju dodatne probleme i usporavaju globalnu i lokalnu borbu protiv pandemije?

- Ljudi traže jednostavna rješenja za složene znanstvene probleme, a teorije zavjere daju jednostavna rješenja. Znanost je, s druge strane, postala visoko specijalizirana, složena i teško razumljiva laicima. Zato Facebook grupe određuju što će se smatrati istinom, zblijom i pravilnom interpretacijom događanja. Svatko danas može biti prorok na društvenim mrežama i uvijek će se naći sljedbenici, posebno danas, kada se znanost počinje politizirati kao što je to slučaj s COVID-19, i kada politika istovremeno donosi uistinu nekonzistentne i nelogične odluke koje građani doživljavaju kao maltretiranje. Raste otpor prema mjerama za suzbijanje bolesti COVID-19, koji brzo prerasta u nezadovoljstvo institucijama sistema i politikom uopće. Moglo bi se reći da dolazi do sinergije između malih grupa koje šire nazoviznanstvene teorije i velikog broja nezadovoljnika što onda prijeti i društvenim nemirima. Za pretpostaviti je da većina ljudi smatra da cijepljenje i ostale mjere nisu najbrže rješenje, ali to je jedino što sada imamo za suzbijanje epidemije, pa se toga treba pridržavati. Nije jasno nude li protivnici COVID potvrda ikakvo rješenje za pandemiju, osim prirodne selekcije i umiranja.

▼ Često se kod nas čuje fraza "teror manjine nad većinom", posebno aktualna danas kad se prosvjeduje protiv cijepljenja, uvođenja COVID potvrda i Nacionalnog stožera. Mora li odgovorna i strpljiva većina trpjeti neodgovorno ponašanje bučne manjine, da se tako izrazim? Mogu li izmjeniti zakona pripomoći, konkretno glede obveze COVID potvrda?

- Teror manjine nad većinom u pogledu zagovaranja necijepljenja protiv koronavirusa, predstavlja realnu društvenu činjenicu, a rezultat je razvoja dvaju u suštini pozitivnih društvenih procesa - razvoja civilnog društva i demokracije, a koji su se danas iskrivili i gotovo pretvorili u svoju negaciju. O razvoju neoliberalne demokracije već je bilo riječi, a razvoj civilnog društva koje obuhvaća slobodno udruživanje građana u neformalne i ne-vladine organizacije (obično udruge ili zaklade), radi ostvarenja nekih zajedničkih ciljeva, usko se vezuje uz uspon moderne socijalne države i demokracije. Civilno društvo zato se najčešće vezuje uz pozitivne akcije i vrijednosti (npr. zaštita okoliša, prava manjina i sl.), ali s razvojem neoliberalne demokracije sve su češće negativne manifestacije civilnog društva u obliku raznih konzervativnih grupa koje agresivno nameću svoje stavove, vriednosti i svjetonazor ostalima.

POSTROŽITI MJERE

▼ Kako prevladati i taj problem koji eskalira diljem Europe, uključujući i Hrvatsku?

- Da bi neko demokratsko društvo funkcioniralo, potrebno je da građani budu svjesni svojih prava i sloboda, odnosno činjenice da je sloboda pojedinca ograničena slobodom drugog pojedinca, u smislu da ga ne smije ugrožavati. Antivakserse grupe zalažu se za vlastitu slobodu, pritom ne vodeći računa da njihova sloboda ugrožava ne samo slobodu, nego i živote drugih ljudi. Statističke analize jasno upućuju na to da visoko procijepjene zemlje imaju manji broj oboljelih i manji broj mrtvih, a neprocijepjene zemlje, kao Hrvatska, velik broj i oboljelih i umrlih (Hrvatska je 15. u svijetu prema broju umrlih). Izgleda da takvi argumenti, kao i kolaps bolničkog sustava ne dopiru do ljudi koji COVID potvrde doživljavaju kao napad na svoju slobodu, a ne kao sredstvo slobode za većinu građana.

Civilno društvo pretvorilo se s antivakserskim grupama u svoju suprotnost. Posljednji protešt u Zagrebu s verbalnim, pa i fizičkim napadom na novinare te protesti u Nizozemskoj i Belgiji koji su eskalirali u otvoreno nasilje i palež, ilustriraju u kojoj su mjeri agresiji izloženi građani kojima agresija i nasilje nije opcija za ostvarenje svojih prava. Kako dugotrajno uvjeravanje u dobrobiti cijepljenja, pa makar i kratkoročno, nije polučilo gotovo nikakav rezultat, za vjerovati je da će država morati postrožiti mjere, uvesti određen način prisile kako bi zaštitila šutljivu većinu i omogućila koliko-toliko normalno funkcioniranje institucija, posebno zdravstvenog, obrazovnog i socijalnog sustava države. (D.J.) ■

Dajte nam da slobodno širimu razazu i smrt! Pod tom "parolom" bili smo svjedoci novog "događanja naroda". Antivakseri, oni koji ne vjeruju u znanost, oni koji bi srušili demokratski poredak i priredili pravu direktnu demokraciju gdje narod direktno vlada, tj. preko onih kojih znaju što narod hoće, a ne ovih sadašnjih iskvarenih političkih elita, priredili su nam još jedno događanje naroda - kaže prof. dr. sc. Duško Sekulić, profesor u mirovini Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

POZIVANJE NA NAROD

▼ Oni koji prosvjeduju pozivaju se na demokraciju, pravo izbora, slobodnu volju... Kako to sve komentirate?

- Ako slušamo političare kao na primjer predsjednika RH ili Zlatka Hasanbegovića ili mostovce - narod je progovorio. Ti koji tako govore predstavljaju "pravi narod", a oni koji se cijepi, koji poštuju mjere distanciranja su "krivi narod". Nije mi ni na kraj pameti negirati politički legitimitet izabranih predstavnika naroda. Ali ono na što želim upozoriti je da su svi ti narodni predstavnici uvijek izabrani i govore u ime "dijela naroda", a ne naroda kao cjeline. Bitna karakteristika populizma je da njegovi zagovornici tvrde da oni predstavljaju čitav moralni ispravi narod naspram pokvarenih elita. Ako su populistički političari osvojili manje glasova na izborima, to nije zato što ne predstavljaju narod, nego zato jer "pravi" narod još nije odlučio progovoriti. Drugim riječima, oni ne predstavljaju konkretan narod, koji je heterogen i čija se volja mijenja pa od izbora do izbora dovode ovu ili onu stranku na vlast, nego oni predstavljaju neku metafizičku bit naroda koju samo oni osjećaju i izražavaju i koja je, eto, ovdje buknuća u svom svojem spontanitetu iz metafizičkih dubina u kojima se skriva "prava duša" naroda. Tako ja vjerujem da će veći dio naroda, pa i onaj koji je glasao za današnjeg predsjednika Republike, što se epidemiologije i virusa tiče, ipak više slušati "neizabranog" stručnjaka Ivana Đikića nego izabranog predsjednika Milanovica. I da su ti koji više slušaju Đikića isto neka "narod", pa makar se ne tiskaju po trgovima i ne zahtijevaju pravo na širenje zaraze.

▼ Prosvjednici galame da sve to rade u interesu naroda, pozivaju se na narodnu volju... Koliko je u svemu tome namjernih manipulacija, dezinformacija, teorija urota...?

- Naravno da ovi koji demonstiraju nisu "narod". Oni su dio naroda koji ne vjeruje u znanost, ali vjeruje u teorije zavjere, to je dio naroda koji smatra je da je korona izmišljena bolest i da neke mračne sile stoje iza cijepljenja i koje nas dezinformiraju o pravom stanju stvari u ime ovladavanja svijetom, stvaranja novog svjetskog porетка, skupljanja informacija o

GORAN JAKUS/PIXSEL

DUŠKO SEKULIĆ

DR. SC. DUŠKO SEKULIĆ, PROFESOR U MIROVINI PRAVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Prosvjedno "događanje naroda" populistička je manipulacija

svakom pojedincu ili s ciljem smanjenja broja stanovnika na zemlji. (Možda ne znam navesti sve mračne ciljeve u ime kojih manipulative elite nastupaju, ali za one koji žele detaljniju informaciju neka prate televizijski talk show Bujića, gdje će dobiti potpunu informaciju o tome kakve sve mračne sile vladaju svijetom s ciljem da porobe, istrijebe hrvatskog čovjeka, bijelog čovjeka, kršćanina itd.). Ono što je tragično je to što se na događanje naroda naljepi dio političara (koji ne samo da se nalijepi nego i svesrdno pomažu stvaranje tog "pokreta"), a koji se zapravo prave jako "prosvijetljeni" pa vam, na primjer, kažu da se cijepite, ali da su oni samo protiv zatiranja

sloboda kretanja i slično. Takvo licemjerno postupanje im ne smeta da jašu na valu onih koji tvrde da virusa nema, da je ograničavanje slobode kretanja fašizam, tj. da je fašizam da se nekom ograničava pravo da zaražava druge. Za nekoliko postotaka povećanja popularnosti, za to da se njihov glas kao voda potisnuje "naroda" bolje čuje, oni su spremni na sve, pa i da stanu na čelo gomile koja ne vjeruje u racionalno, u znanost, koja vjeruje u to da je sloboda neotuđiva, pa i da sadrži u sebi pravo da neograničeno nanosimo zlo drugima. Paradoksalno je da protiv cijepljenja demonstrira "narod" koji je u djetinjstvu obvezo bio cijepljen protiv raznih

zaraznih bolesti koje su danas više-manje iskorijenjene. Vjerojatno je logični potez da će se demonstracije proširiti i protiv cijepljenja djece protiv raznih bolesti, pa da nam se vrate dobri stari poliomieliti, tuberkuloze i slične bolesti. Imali smo nedavno prigodu pratiti uverturu toga koja se događala u Dubrovačkoj županiji, kada je broj procijepjene djece pao ispod određene mjere. S populistima hrabro naprijed, susret starim i novim zarazama!

▼ Ukupno uzevši, koliko tijeke pandemije, odnosno koronakrize, zapravo eskalira ekstremni desni, ali i lijevi populizam...?

- Među mnogim "argumentima" čujemo tako da je i traženje potvrde o cijepljenju diskriminacija i neki novi fašizam. Tko koga ovdje diskriminira? Jesu li diskriminirani oni koji se zbog nekih svojih razloga ne žele cijepiti, ne žele se ni testirati i traže da neograničeno mogu širiti zarazu ili su diskriminirani oni koji bi trebali poslušno trpjeti i obolijevati, pa čak i umirati samo zato jer netko smatra da im je ugrožena sloboda jer mu se stavi neka cjevčica u nos? Svatko se može cijepiti, svatko se može testirati, no to nekima nije dovoljno. I sada nam među ostalima i oni koji su u mladosti nosili crne uniforme i izražavali svoje divljenje jednoj propaloj državi drže lekcije kako je traženje da se ljudi cijepi diskriminacija nalik na onu fašističku. Analogija bi možda bila da je NDH plaćala Židovima da se odreknu židovstva, a ne da ih je slala u koncentracijske logore. Ali u populizmu logika i racionalnost nisu na cijeni, već demagogija i pozivanje na sirove strasti. Na cijeni su i politistine. Je li istina da i cijepljeni mogu širiti zarazu? Jest. I tu će populisti stati. Ali je istina da će cijepljeni mnogo manje širiti zarazu, ali to će populisti prešutjeti. Između više i manje širenja zaraze ja biram manje. Bilo bi mi draže birati između više i ništa, ali, nažalost, to nije realno. Šire li se novi valovi zaraze i u više procijepljenim zemljama? Da, i to je istina. I tu populisti stanu. Ali je ukupni nivo oboljelih i umrlih manji u visoko procijepljenim zemljama nego u onima koje to nisu, i to je istina. Austrija uvodi oštre mjere zatvaranja, pa naš predsjednik Z. M. ima potrebu da joj očita lekcije iz ljudskih prava, a svi populisti viču - vidite da i Austrija uvodi takve mjere! Ali ti populisti neće reći da Austrija uvodi te mjere iako ima znatno manje oboljelih i umrlih na broj stanovnika nego Hrvatska. Možemo reći da ona uvodi mjere upravo da pokuša spriječiti da dođe u situaciju u kojoj je Hrvatska sada, ali naš predsjednik Z. M. to smatra ograničavanjem ljudskih prava i takvim stavovima želi biti pravi "narodni predsjednik". I to lijevice, kada se protivni pozdravu "za dom spremni!", a desnice kada smatra da je ograničavanje prava na širenje zaraze ograničavanje ljudskih prava.

DVA MOGUĆA IZBORA

▼ Pandemija je očito prouzročila nove podjele u društvu, Kako ih prevladati?

- Općenito uzevši, mi se kao društvo nalazimo pred dilemom koju je dobro neki dan formulirao prof. Ivan Ivić sa splitskog KBG-a. Naime, do kolektivnog imuniteta možemo doći na dva načina - ili da se svi cijepimo ili da se svi razbolimo, tj. da se ne cijepimo i da ne pošujemo nikakve epidemiološke mjere. Cilj će biti postignut na oba načina. Jedino će rezultati biti različiti jer će prvim načinom broj mrtvih biti možda kojih desetak tisuća, a drugim možda i stotinu tisuća. Prvim načinom ograničene su neke slobode kao što su u svakom društvu koje se zasniva na pravilima uobičajeno neke slobode ograničene (moja sloboda izbora strane po kojoj vozim na cesti je ograničena, a, zamislite, ograničavaju i moju slobodu da uzmem iz dućana ne sve što mi treba nego samo ono što mogu platiti, a i cijepi me kao dijete i bez mojeg pristanka itd).

Drugi način je da dopustimo neograničenu slobodu, cijepljenje po želji, kretanje po želji i prema tome zaražavanje sebe i drugih po želji. Što me briga ako će neki ljudi umirati, ja moram slobodno piti svoju kavu u kafiću ili se gurati s drugima na utakmicu ili prosvjedu koji pohodi zastupnik Hasanbegović, koji smatra da u njegovu slobodu pripada i pravo da sebe zaraži, a koji, naravno, ne spominje da to znači i "pravo" zaražavanje drugih. Ja biram prvu opciju, a nadam se da bi na takav izbor pristala i većina "naroda", samo ako bi im se opcije jasno predložile, pa i usprkos onima koji su političke protidike spremni plaćati mrtvačkim sanducima u koje se pokapaju pripadnici "naroda" na koji se pozivaju. (D.J.) ■

Magazin